

ЕТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розглядається проблема етичної підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності, надається характеристика діяльності студента по формуванню готовності до етично обґрунтованого рішення (цілісність, структурованість).

Ключеві слова: готовність, етична готовність, мислення, професійне мислення, професіограма.

Аннотация. В статье рассматривается проблема этической подготовки будущего учителя к профессиональной деятельности, дается характеристика деятельности студента по формированию готовности к этически осмысленного решения (целесность, структура).

Ключевые слова: готовность, этическая готовность, мышление, профессиональное мышление, профессиограма.

Annotation. The article reveals the problem of future teacher's preparation to the professional activity. The present article characterizes the student's activity towards the formation of his readiness to take the ethical decision (integrity, structure).

Key words: readiness, ethical readiness, thinking, professional thinking, professional model.

Постановка проблеми. Можливо припустити неминучість труднощів у процесі підготовки майбутнього вчителя: вони пов'язані з тим, що формування й розвиток професійної компетентності вчителя відбувається в умовах особистісних новоутворень, саморозвитку суб'єкта педагогічного професійного навчання, зміни його світосприйняття, світорозуміння реальної педагогічної дійсності.

Проблема етичного навчання майбутнього вчителя розглядається як комплексне. Це вимагає об'єднати зусиль всіх суб'єктів освітнього процесу для підвищення ефективності етичної підготовки в умовах, що забезпечують формування готовності студентів до етично-адекватного рішення професійних завдань.

Мета пропонованої статті полягає в розкритті питання етичного навчання майбутніх вчителів, як сукупність всіх суб'єктів освітнього процесу (комплексне навчання).

Аналіз останніх досліджень. У сучасній педагогічній науці досить уваги приділено будові професійної діяльності вчителя: зокрема, позначенню її потреби і мотиви, а також завдання й дії спрямовані на їхнє рішення. Багатьма авторами (С.Ф.Анісімов, В.В.Давидов, Л.М.Ахмедзянова, М.І.Гей, Е.А.Гришин, Н.В.Демченко, С.Б.Елканов) зазначено, що основні дії педагога, виконані завдяки наявності в них спеціально сформованих різних операцій. Цієї діяльності властиві такі взаємозалежні риси, як відкритість, універсальність, воля, свідомість, ціле направленість, носієм яких виступає той або інший суб'єкт - педагогічний колектив освітньої установи, наприклад, учителювання в цілому.

Виклад матеріалу. Завдання етичного навчання студентів займає особливе місце в ієрархії компонентів змісту педагогічного навчання. Саме життя, як підкреслює С.Ф.Анісімов, не навчає, не утворює в даному відношенні. Етично (науково) обґрунтований характер рішень вчителя в ситуаціях моральних колізій у спілкуванні з різними суб'єктами освітнього процесу виступає, як результат спеціально організованого навчання студентів [1; 67-68].

Однією із завдань професійної діяльності вчителя є створення комплексу умов, якість яких є достатньою:

- для забезпечення процесу формування в навчаючих етичних знань, що вчать-ся адекватного етичного світосприйняття, природи, інших людей, себе;
- етичних представлень; умінь спілкування й взаємодія з людьми, собою, природою, суспільством відповідно до загальнолюдських цінностей, мораллю суспільства, традиціями, особливостями культури свого етносу й ін.;
- розвитку вміння здійснювати етичну рефлексію слів, дій, учинків, поведінки, а також умінь морального самовдосконалення.

Складної по складу педагогічної діяльності іманентно властивий елемент етичного аналізу: всепрониклий" характер педагогічної моралі дає підставу для такого судження. Універсальність педагогічної моралі, як явища в сфері освіти, розвитку, навчання, виховання, інші особливості цього явища, природа якого, як і раніше дискусійна, дозволяє там припустити наступне: у конфліктних ситуаціях, здавалося б, чисто дидактичного характеру, актуалізується готовність учителя до етично-адекватного рішення професійних завдань. Тому формування етичної компетентності, а в її рамках і цій готовності в умовах професійної підготовки вчителя здійснюється не стихійно, а на основі системного, діючого підходів.

Виходимо з організації професійного навчання майбутнього вчителя, яка б забезпечила формування достатніх за рівнем узагальнення, повноти усвідомленості, дієвості й інших знань і вмінь фахівців для етично обґрунтованих рішень у ситуаціях моральних колізій. Крім того, освітній процес у педагогічній установі будь-якого типу повинен носити керуючий характер: орієнтація на досягнення планованого результату; підвищення якості всього комплексу умов, які необхідні для формування етичної компетентності випускників.

Діяльність студента в процесі навчання як суб'єкта розвитку професійно значимих якостей являє собою складне навчання, що має власну структуру, зміст, форму, напрямок, сутність, результат. Даний суб'єкт займається ціле направлєністю у педагогічній діяльності; здійснює намічене перетворення, реалізуючи ту або іншу систему міри педагогічного впливу. Субjekтами цього процесу професійного навчання вчителя, крім студента, є викладачі вузу, учні в школі, однокурсники. „Перетворюючий характер діяльності дозволяє її суб'єкту постійно виходити за межі наявної конкретної ситуації, переборювати закладені в її основі „програми“. У цьому виявляється принципова відкритість, універсальність і воля діяльності, що тим самим являє собою загальну форму культурно-історичної творчості ” [4;5].

Сучасна теорія діяльності вчителя стає основним підходом до роботи з людською свідомістю й у такій області людської практики, як навчання. Починаючи з теорії Лева Виготського, теоретики діючого підходу прагнули виробити подання про особливості форм організації свідомості на різних етапах онтогенезу людини й в освітній сфері [4;6]. Розроблена теорія навчальної діяльності й теорія суспільно-значимої діяльності дозволяють визначити такий зміст етичної підготовки майбутнього вчителя, що буде забезпечувати розвиток всіх необхідних елементів готовності суб'єкта до науково обґрунтованої професійної поведінки.

Аналіз предметних і розумових дій, а також операцій, що входять у ці дії, дозволяє встановити той їхній склад, на основі якого в студентів-педагогів при рішенні ними різних професійних завдань формуються повноцінні теоретичні поняття педагогічної етики, особливо й професійно значимі цінності, норми взаємин з іншими суб'єктами. На думку В.В.Давидова, „з'являється можливість описувати зміст цих інтелектуальних явищ за допомогою мови, характерного для розгляду основних компонентів діяльності” [4]; розкрити склад дій і операцій, на

основі яких у свідомості майбутнього фахівця функціонує, наприклад, поняття професійної етики „справедливість”.

Один з варіантів перегляду компонентів системи діяльності: когнітивний, операційний, інтенціональний і компонент досвіду. Зміст когнітивного компонента - результат відбиття зовнішньої реальності в сукупності її властивостей. Фіксується не тільки адекватність, відносна сталість відбиття просторово-тимчасової цілісності, але й мінливість.

Зміст операційного компонента - сукупність схем організації поведінки, відбиття залежності від етичних і моральних соціальних норм. Інтенціональний компонент може бути визначений як структурне навчання діяльності, зміст якого відбиває потреби, виконує функцію ініціації й напрямку активності. Компонент досвіду виконує функцію стабілізації системи діяльності в умовах зміни зовнішнього середовища, збереження, закріплення результатів активної взаємодії із зовнішнім світом [2].

Закономірності формування особистості студентів педагогічних вузів визначаються переважно з функціональної позиції. Об'єктом дослідження стає або готовність до якого-небудь конкретного виду діяльності, або психологічний, або моральний аспект цієї готовності. Етичний компонент професійної діяльності вчителя має свою структуру; сутність його не може бути зведена винятково до інформованості фахівця в питаннях педагогічної етики. Удосконалювання цього компонента може здійснюватися різними шляхами.

Аналіз професійної діяльності вчителя й, особливо, її етичної сторони, дозволяє виявити класи типових професійних завдань, а також визначити принципи відбору змісту, технологічних рішень, адекватних цілям і планованому результату етичної підготовки.

Діяльність студента по формуванню готовності до етично обґрунтованого рішення професійних завдань характеризується таким чином:

1. Цілісність, що розуміється як властивість, присутня саме даному сполученню когнітивного, адекватного, поведінкового елементів, що становлять складну по своєму вмісту діяльність студента з дозволу моральної колізії. Цілісність професійної діяльності визначає її внутрішню єдність як якісну визначеність. Цілісність проявляється також і в ієрархічній будові діяльності, у наявності декількох рівнів її організації. Тому що головною ознакою цілісної системи є наявність інтегративної якості, можна припустити, що ця діяльність студента інтегративна, що знаходить своє вираження в наступному: моральні відносини як один з елементів педагогічної діяльності вимагають осмислення, регулювання специфічної моральної свідомості майбутнього вчителя, характеризують всю систему професійної моралі. Моральні відносини піддаються класифікації на основі їхньої усвідомленості студентом, характеру свідомості, що лежить у їхній мотивації, ступені значимості професійного й особистісного характеру зв'язку із суб'єктом відносин - прями або опосередковані; інші ознаки.

2. Структурованість:

■ Суб'єкт діяльності - студент, що бере участь у реалізації програм професійного навчання, орієнтованих на формування етичної компетентності майбутнього вчителя й етичної готовності, як її частини.

■ Об'єкт здійснюваного студентом перетворення в умовах етичної підготовки до адекватної поведінки в різних ситуаціях:

а) знання з області етики в цілому, й педагогічної - зокрема; повнота цих знань, міцність, усвідомленість, системність, дієвість, креативність;

б) професійно значимі вміння й навички з дозволу моральної колізії, пошуку рішень в ситуації морального вибору; якість цих умінь і навичок;

в) мотивація студента на встановлення особистісно-орієнтованих відносин з учасниками навчально-виховного процесу; якість мотивації;

г) конкретні дії, операції суб'єкта по подоланню протиріччя між моральними нормами професійної поведінки в конкретній ситуації з конкретним суб'єктом, при певних факторах - внутрішніх і зовнішніх.

■ Предмет діяльності студента - стратегія і тактика власної поведінки в ситуації морального вибору.

■ Ціль - визначити на основі етичного аналізу ситуації тактику своєї поведінки, науково обґрунтовано знайти рішення проблемної ситуації.

- Завдання - виявити протиріччя, визначити моральну дилему в спілкуванні з тим або іншим суб'єктом; співвіднести з етичними нормами професійної поведінки педагога; виділити внутрішні і зовнішні фактори, які можуть впливати на характер прийнятого рішення; співвіднести плановий результат з нормами професійної поведінки вчителя; здійснити рефлексію обраного стилю професійної поведінки, учинку, дій.

- Зміст діяльності з дозволу моральних колізій (конкретні операції, учинки при рішенні завдань, вправ, пропонованих в процесі навчання не тільки на заняттях по основах професійної етики вчителя, але й у процесі спільної продуктивної діяльності з викладачами й іншими студентами).

- Форма діяльності студента з дозволу ситуації морального вибору в процесі навчання (аналіз ситуації, проектування результату спілкування, рішення завдань усно або письмово, підготовка повідомлень і доповідей і ін..).

- Результат даної діяльності - поведінка студента, його конкретні дії, учинки будь-якого суб'єкта спілкування в конфліктній ситуації.

- Критерії якості оцінки результату діяльності етично (науково) обґрунтований характер рішення про поведінку в даній ситуації: сформованість мотивації на спілкування із суб'єктами з орієнтацією на задоволення освітніх потреб особистості цих суб'єктів; ступінь самостійності, креативності ухваленого рішення; (показники сформованості педагогічного мислення можуть бути використані для діагностики якостей етичної готовності випускника, як критерії будуть виступати інтересом до педагогічної теорії й практики, креативність, системність, дієвість, продуктивність і ін.).

Як показник сформованості вміння студента етично адекватно вирішувати професійне завдання при діагностиці якості етичної готовності розглядаємо: науковий характер обґрунтування рішення системність підходу до аналізу ситуації в кожному конкретному випадку; креативність рішення (фіксує рівень і стан педагогічної імпровізації, інтуїції); варіативність рішення; мотивацію студента на науково-обґрунтований пошук рішення завдання, орієнтацію на етичну оцінку знайденого рішення за даними співвідношеннями планованого, морального й передбачуваного предметного результату поведінки, учинку педагога - адресного, конкретного.

Приймаються до уваги всі складові готовності студента до рішення моральної колізії.

- Ієрархічність (пріоритетність досягнутого результату в порівнянні з ідеальним образом результату - метою, орієнтація професійного мислення фахівця на оцінку якості результату власної діяльності).

- Наявність зв'язків з іншими системами - діяльністю педагога іншого складу, іншого призначення й ін..

Висновок. Готовність майбутнього вчителя до етично адекватного рішення професійних завдань розглядається нами як домінуюча по своїй значимості характеристика етичної компетентності, креативності й комунікативності фахівця. Дана готовність розуміється нами як особливе особистісне утворення що має

власну структуру, що формується при наявності комплексу умов певної якості. Під готовністю до того або іншого виду діяльності розуміється цілеспрямоване вираження особистості, що включає її переконання, погляди, відносини, мотиви, почуття, вольові й інтелектуальні якості, знання, уміння, навички, установки, настроєність на певне поведіння. Готовність до педагогічної діяльності розглядається як результат освітньої діяльності студентів, що досягають певного рівня й стану сформованості знань і вмінь, що опановують професійним досвідом, що розвивають у собі здатність до дозволу моральних дилем.

Література:

1. Анисимов С.Ф. О крайней необходимости этического образования студентов в университете // Вестник Московского университета. - Серия 7- «Философия», - 1996- №2.-С. 67-68.
2. Волков А.М. Деятельность: структура и регуляция - М.: МГУ, 1987. - 38 с.
3. Гей М.И. Формирование готовности будущих учителей к осуществлению нравственного воспитания школьников: Автореф. дис... канд лед.наук,- М., 1988.-26 с.
4. Давыдов В.В. Теория деятельности и социальная практика // Вопросы философии. - 1996 - №5.- С. 52-62.
5. Иванова А.Н. Некоторые социальные проблемы педагогической этики,- Киев: Наукова думка, 1971,- 45 с.
6. Ильин Г.А. Образование и культура: поиски взаимного соответствия - М.: Просвещение, 1992 - 123 с.

УДК 378.011.3:796

О.А. СТАСЕНКО

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті автор розкриває зміст структурних компонентів підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями основної школи, які будуть сприяти ефективному формуванню готовності фахівців до зазначеного виду діяльності.

Аннотация. В статье автор раскрывает содержание структурных компонентов подготовки будущих учителей физической культуры к внеурочной работе с учениками основной школы, которые будут способствовать эффективному формированию готовности профессионалов к указанному виду деятельности.

Annotation. In this article the author analyzes the problem of content of structure components of future teachers preparing to out-school work with pupils of general school. This components help to form the professionals' readiness to this activity.

Постановка проблеми. Демократизація освіти, надання їй державно-національної спрямованості вимагають пошуку нових шляхів якісного вдосконалення фізичного виховання підростаючого покоління. Формування національної системи фізичного виховання школярів вимагає нового змісту та пошуку ефективних форм, засобів та методів підготовки шкільного вчителя, створення відповідного навчально-методичного забезпечення. Педагог має бути озброєний системою закономірностей, які відображають реальні процеси особистісного розвитку вихованців.

В основі педагогічної майстерності учителя фізичної культури лежать знання викладання предмету „Фізична культура” і його методики та ефективного здійснення ним позакласної фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової роботи. Дуже важливо кожному студенту усвідомити, що найсуттєвішим у методиці є рівень індивідуальної майстерності педагога. Через його діяльність методика й відображається у конкретних досягненнях учнів.